

6. Самоосвітній гурток елевів Вищого Музичного інституту «Домінанта» // Музичний вісник. – Львів, 1930. – I піврік. – Квітень. – С. 13.
7. Свято Лепкого в Рогатині // Діло. – 1932. – Ч. 289. – 29 грудня.
8. Толошнюк Наталія. Жанрово-стилістичні особливості хорової спадщини Бориса Кудрика // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Вип. V. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – С. 74-83.
9. Толошнюк Наталія. Музично-теоретична спадщина Бориса Кудрика // Матеріали до Українського мистецтвознавства. Збірник наукових праць. Вип. I. – К., 2002. – С. 93-95.
10. Толошнюк Наталія. Наукові студії Бориса Кудрика в галузі церковної музики. II Наукові збірки Львівської державної музичної академії ім. М.Лисенка. Випуск V. Музика Галичини. – Львів, 2001. – Т. I. – С. 165-169.
11. Фотостати з архіву: Звіти дирекції гімназії «Рідної школи» // Рогатинська Земля. Зб. історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1996. – Т. I. – С. 250-336.

Natalya Toloshnyak

BORYS KUDRYK AS A LEADING FIGURE OF ROHATYN LAND

The article deals with the life and activities Borys Kudryk, of a prominent Ukrainian music expert, a composer, a music critic, a publicist, a native of glorious land of Opillya and his part in the development of music education and culture of Rohatyn is letermined.

Ірина Романюк

РОЛЬ ТОВАРИСТВА «РІДНА ШКОЛА» В РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті висвітлюється діяльність товариства «Рідна школа» та його вплив на розвиток національної музичної культури. Звертається увага на роль шкільних хорів та ансамблів та їхню пропаганду творів українських композиторів.

В переважній більшості шкіл та гімназій «Рідної школи» в кінці XIX – на початку ХХ ст. музичне виховання поряд із релігійним та моральним було поставлене на належний рівень. Уроки співів були лише в молодших класах, зате учні середніх та старших класів брали активну участь у шкільних хорах та оркестрах. Останні характеризувалися високим рівнем виконання та активною участю в концертному житті школи. Про їхній професійний підхід свідчать програми концертів того часу, які рясніли хоровими та вокальними творами, композиціями великих форм західноукраїнських композиторів, інструментальними п'єсами Й.-С.Баха, Й.Гайдна, Ж.Бізе та інших зарубіжних і українських композиторів. У той час хорами та оркестрами часто керували не лише вчителі музики, але й самі учні.

В гімназіях та ліцеях «Рідної школи» проводилася велика виховна робота. Шкільна молодь демонструвала своє захоплення не лише навчанням, але й фізичним розвитком, національними традиціями, гуртковою роботою, шкільними вечорами, українознавчою та краєзнавчою діяльністю. Педагогічне товариство постійно дбало про формування національної свідомості школярів, про залучення їх до активної практичної роботи.

У всіх школах діяли Марійські дружини, шкільні громади, спортивні гуртки, хори, оркестри або ансамблі мандоліністів. Життя цих організацій зосереджувалося в основному в читальнях шкіл, де були бібліотеки. У бібліотеках шкіл знаходилися не лише навчальні посібники та художня літе-

ратура, але й збірники нот. У цей час в бібліотеці Тернопільської гімназії окрему частину склали збірки таких нот: думи, народні пісні в обробці Ф. Колесси, композиції Д. Січинського, С. Людкевича, О. Нижанківського, А. Вахнянина, які постійно застосовувалися у практиці шкільного хору та оркестру [2, 10].

Учитель математики Тернопільської гімназії, композитор Василь Безкоровайний писав: «Тернопіль належав до ряду музикальних місцевостей на Поділлі і мав до цього багато даних. Були там гімназії, українські бурси й інші громадські інституції, які мали можливість плекати спів і музику. Пам'ятаю, ще будучи малим хлопцем, ми з братом ходили вечором на прохід вулицями і часто чули співи молоді по домах. Співали тоді пісні «Над Прутом в лузі», «Чом так скрито». Це були часи, коли наші композитори Воробкевич, Матюк, Копко, Нижанківський писали свої хоральні твори, які молодь залюбки виконувала» [4, 41].

Син Михайла Губчака, одного з директорів української Тернопільської гімназії, Осип Губчак писав, що в Тернополі в ті часи співали наступну пісню:

В Україні славний Київ,	А ми, подоляки, кажем,
В Криму Симферопіль,	Нема, як Тернопіль [4, 126].

Приватну коєдукаційну гімназію товариства «Рідна школа» в Тернополі було відкрито у 1926 р. Дирекція й учительський колектив гімназії «Рідна школа» надавали особливої уваги вихованню молоді в руслі активних та свідомих громадян і привчали її до громадського життя. Тим цілям служили учнівські організації та гуртки, які об'єднувала самоуправна шкільна громада, заснована в 1931 р. Громада охоплювала всі сфери культурного життя учнів, дбала про їхнє навчання, товариське життя та раціональне виховання, влаштовувала святкування на пошану Т. Шевченка, І. Франка, С. Петлюри, героїв Крут, століття «Русалки Дністрової», 50-річчя «Рідної школи» тощо. Підсумком цих святкувань були академії та концерти з солоспівами, виступами гімназійного хору та оркестру, декламаціями та доповідями учнів.

У проведенні академій та концертів Тернопільська гімназія «Рідної школи» продовжувала традиції святкування роковин М. Шашкевича, Т. Шевченка та інших ідейних провідників української нації. Як правило, концерт складався із промови учня на честь ювіляра, яку вибирали серед поданих учнівських промов, виступів шкільного хору та оркестрів, виконання вільних вправ хлопцями та дівчатами, декламації учнями творів автора, на честь якого організовувалося святкування.

Особливої уваги заслуговує традиція святкування Шевченківських роковин у Тернополі. Перше святкування відбулося 1 лютого 1884 р. з нагоди 23-х роковин смерті Т. Шевченка за участю А. Вахнянина, який виголосив вступне слово. У святкуванні брав участь хор хлопців з Денисова під керівництвом о. Йосифа Вітошинського. У його складі було 10 хлопців, одягнених у народний стрій [2, 49]. З того часу кожного року святкувалися в Тернополі Шевченківські роковини. Учні Тернопільської гімназії брали участь у цих імпрезах. Колишній учень гімназії Степан Ванчицький згадує: «Учні нашої гімназії були завжди тим чинником, що боровся за відзначування важніших роковин наших національних чи культурних діячів» [5, 121].

До 1904 р. учні української гімназії в Тернополі святкували пам'ять Т. Шевченка спільно з українськими учнями польської гімназії. Ініціатива у проведенні цього заходу належала учням польської гімназії, де у старших класах навчалося більше українців. Диригентом хору був учень польської гімназії Михайло Губчак – пізніше директор української гімназії. Від 1905 р. ініціатива святкування роковин Шевченка перейшла до учнів української гімназії. Святом керував шкільний комітет, до якого входило по три учні з кожного класу (у склад комісії входили учні середніх та старших класів), разом 15 осіб та диригент [5, 121].

Шевченківські концерти відбувалися в залі Міщанського братства. День, на який припадало святкування роковин Шевченка, був вільний від навчання. Але в 1907 р. директор гімназії Е. Савицький не дав дозволу на відзначення Шевченківського свята, тому молодь потайки влаштувала і Шевченківські, і Драгоманівські роковини. Як згадує С. Ванчицький, «це святкування відбулося в stodолі господаря, що жив в Шляхтинських Гаях. Про ці святкування директор не дізнався.../ Відбувались таємні святкування часто при одній свічці, щоб не привертати до себе уваги» [5, 122].

Лише у 1908 р. в Тернопільській гімназії вже офіційно святкували Шевченківські роковини. А в 1911 р. був влаштований концерт на честь М.Шашкевича. Під керівництвом Миколи Чайковського – математика, вчителя співу та музики, диригента хору – 11 березня 1911 р. відбувся концерт на честь Т.Шевченка у залі Міщанського братства. До речі, промову на концерті виголосив тодішній восьмикласник Йосиф Сліпий, а одним із солістів хору був Мар'ян Крушельницький [6, 232]. У 1911-1912 навчальному році у гімназії спів та музику викладав Михайло Губчак. У цьому навчальному році вже існувало два хори – чоловічий та мішаний, які виступали на традиційних імпрезах в честь М.Шашкевича, Т.Шевченка та ін.

Шевченківські концерти, організовані молоддю, значно відрізнялися від концертів, підготовлених культурно-освітніми товариствами та організаціями. З цього приводу у Львівському часописі «Діло» за 1923 р. зазначалося: «Тут відчувається справді святочний настрій, щирість і природність, а для старшого громадянства, яке улаштовує концерти, Шевченківське свято до деякої міри набрало офіційного характеру, бездушної обов'язковості, мертвеччини, шаблону» [6, 76].

Для учнівської молоді Шевченківське свято було дуже очікуване і величне. До нього готувалися заздалегідь: учасники хору і оркестру вивчали нові твори (найчастіше західноукраїнських композиторів) та народні пісні; учні старших класів гімназії писали промови, найкраща з яких виголошувалася на концерті.

Тернопільська гімназія «Рідної школи» продовжила традицію святкування роковин Т.Шевченка. Окрім того, проводилися вечори в честь Івана Франка (1926, 1934, 1936 рр.), Юрія Федьковича (1935 р.), Симона Петлюри (1936, 1938 рр.), Миколи Лисенка (1937 р.), свято «Просвіти» (1929 р.), концерт в честь 50-річчя «Рідної школи» (1931 р.), свято героїв Крут (1937, 1938 рр.), свято Матері (1930, 1932, 1937, 1938 рр.), концерт з приводу століття «Русалки Дністрової» (1937 р.), свято Миколая (1932 р.). Ці святкування організувала шкільна громада, часто співпрацюючи з Марійською дружиною.

Окремо треба відзначити концерт колядок і щедрівок у виконанні гімназійного оркестру, що відбувся 7 лютого 1936 р. Оркестром у той час керував Юрій Крих – учитель філії Музичного інституту, відомий скрипаль, що гастролював зі своїми концертами по країнах Європи [4, 231]. Наступного 1937 р. 11 лютого Марійська дружина організувала вечір колядок і щедрівок у хоровому виконанні. Хором гімназії «Рідна школа» у той час керував професор Теодозій Ковалинський, а його дружина Емілія Ковалинська вела руханку для дівчат. Вони обоє пропагували серед шкільної молоді рідну пісню і музику. У 1941 р. подружжя Ковалинських було заарештоване більшовиками і пропало безвісти [6, 235].

Треба зазначити, що хор Тернопільської гімназії в той час брав участь у кожному національно-культурному святі в школі, а кожної неділі та у свята виконував святу Літургію в церкві.

Шкільні хори широко використовували у своєму репертуарі народні пісні. На концерті, присвяченому роковинам Т.Шевченка у 1933/1934 навчальному році, мішаний хор гімназії виконав народні пісні «Козаченьку, куди йдеш» та «Чого Івасю змарнів?» в обробці М.Леонтовича. А у 1938/1939 навчальному році на концерті в честь 125-ліття Т.Шевченка у програмі мішаного хору були такі твори, як «Ой госяна, госяна», «Заповіт», а чоловічий хор у супроводі оркестру виконав хорову композицію П.Ніщинського «Закувала та сива зозуля» [2, 15].

У цілому хори Тернопільської української гімназії та гімназії «Рідна школа» у своїх концертних програмах широко пропагували українську музику. Учні брали активну участь в організації та проведенні концертних заходів, часто самі керували хорами.

Аналогічна ситуація в плані організації концертного життя була і в інших західно-подільських українських школах та гімназіях товариства «Рідна школа». Зокрема, у Бережанській гімназії молодь організувала хори для популяризації рідної пісні та для участі їх у релігійних святах. У цьому навчальному закладі було два хори – український та польський. Покровителем та наставником хорів у гімназії був директор Матей Куровський. Хоча він за фахом – математик, але любив спів, музику і цікавився учнями, які мали хист до мистецької діяльності. Тому в Бережанській гімназії знаходили собі прихисток учні – співаки, малярі, поети, музиканти та ін. Якщо в інших гімназіях

вони не давали собі ради з навчанням, то в Бережанській вони легко склали матуру. У цьому навчальному закладі навчалися Зенон Кузеля, М.Шашкевич, Р.Купчинський, Д.Січинський, Лев і Богдан Лепкі та чимало інших західноукраїнських митців.

Учні гімназії, як правило, були обдарованими і тому залюбки брали участь у музичному житті навчального закладу. Так, у 1905/1906 навчальному році учень 4-го класу Роман Ставничий організував гурток мандоліністів та керував ним. Учні «збиралися кожної суботи, готували репертуар – і на вакаціях на роверах їхали в дорогу по селах і давали концерти, які закінчувались танцювальними вечорами» [5, 175]. У цьому гуртку активну участь брав і майбутній композитор-пісняр Лев Лепкий. Саме тоді він скомпонував на власні слова пісню «Маєва нічка» [1, 176].

У Бережанській гімназії щорічно відбувалися Шевченківські свята. З цього приводу Богдан Лепкий згадує про вшанування роковин смерті Т.Шевченка на таємних сходинах студентів на «станціях» (тобто у тих людей, де проживали та харчувалися) [1, 134].

Вперше офіційне святкування Шевченківських роковин за дозволом Крайової Шкільної Ради у Львові відбулося в Бережанській гімназії у 1872 р. Богдан Лепкий у той час був учнем 6 класу і в цьому концерті виголосив зворушливу декламацію. Ось що він згадує про Шевченківський концерт у гімназії: « Хор добирав нові твори, хранив Боже співати щось із попередніх концертів. Концерт – це була велика подія. Серед молоді він викликав не тільки святочний настрій, але і підйом духа серед громадянства, велике зацікавлення програмою та її виконанням. Це був не тільки мистецький показ, але вияв національного почуття та його зросту. Культ Пророка Народу – це було найбільше свято молоді» [1, 136].

До найважливіших подій з передвоєнної історії гімназії треба віднести святкування роковин Маркіяна Шашкевича в Бережанах. Як відомо, Шашкевич був учнем Бережанської гімназії, і тому ці святкування завжди були особливими. У 1911 р. в Бережанах відзначалося 100-річчя від дня народження М.Шашкевича. На святковому концерті мішаний гімназійний хор під керівництвом Омеляна Бачинського виконав історичні народні пісні «Чайка» і «Ой Морозе» у супроводі фортепіано [1, 153].

У той час гімназійна молодь була активною, дієвою, пропагувала українську музику на численних концертах, виявляючи при цьому національну самосвідомість. Згадуючи ті часи, колишній учень Тернопільської гімназії Степан Ванчицький писав: «Мені надзвичайно приємно ствердити, що молодь наших днів була глибоко ідейна й повна запалу та патріотичних почувань» [5, 123].

Вагомий внесок у пропаганду народної пісні зробило товариство «Рідна школа», видаючи дитячий журнал «Дзвінок». Першим редактором та видавцем журналу був О.Барвінський. Часопис виходив з 1892 р. по 1914 р. У журналі публікувався багатий дидактичний матеріал з дитячої народної творчості – пісні, вірші, ігри, загадки тощо. Дорослі та діти могли знайти на сторінках «Дзвінка» колядки, шедрівки та інші фольклорні твори.

З 1904 р. почав виходити додаток до журналу для наймолодших шанувальників. Саме в 1904 р. виходить «Збірник народних та патріотичних пісень на голоси діточі у супроводі фортепіано» за редакцією Д.Січинського як музичний додаток до «Дзвінка». Своїм постійним передплатникам видавці надсилали як нагороду окремі книжечки – зразки вишиванок чи мережок, ноти та слова до інсценівок [3].

Таким чином, діяльність товариства «Рідна школа» благотворно вплинула на розвиток національної музичної культури. Завдяки шкільним хорам і ансамблям пропагувалася українська музика, виконувалися нові твори західноукраїнських композиторів. Тому шкільна молодь ставала активним учасником культурно-музичного життя Західного Поділля і закладала міцний підмурівок для подальшого його розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк. – 1970.
2. Звідомлення приватної коєдукаційної гімназії товариства «Рідна школа» з правами державних шкіл. За 1933/34 шкільний рік. – За 1938/39 шкільний рік.

3. Токарська А. Щирий порадник юних (Про дитячий журнал «Дзвоніть»). Ілюстроване письмо для науки та забави молодіжці» (1890-1914pp.) // Початкова школа. – 1992. – №3-4.
4. Шляхами Золотого Поділля. – Т.ІІ. – Філадельфія, 1970.
5. Шляхами Золотого Поділля. – Т.І. – II вид.– Філадельфія, 1983.
6. Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898-1998. – Тернопіль–Львів, 1998.

Iryna Romanyk

**THE ROLE OF SOCIETY «NATIVE SCHOOL» IN THE DEVELOPMENT OF WEST PODILLYA
(THE FIRST THIRD OF THE 20-TH CENTURY)**

This article enlightens the activity of society «Native School» and its influence on the development of national musical culture. Special attention is paid to the role of school choirs and their propaganda of Ukrainian composer's creations.

Ольга Мурій

**ІВАННА СИНЕНЬКА-ІВАНИЦЬКА – ВІДОМА УКРАЇНЬКА
ОПЕРНА ТА КАМЕРНА СПІВАЧКА**

Стаття присвячена висвітленню творчої діяльності відомої української оперної та камерної співачки європейського рівня Іванни Синенької-Іваницької, яка зробила значний внесок у становлення галицького вокального виконавства.

Останнім часом в українській музикознавчій простір все більше повертається імен, які в тоталітарний радянський період були замовчувані, а то й незаслужено забуті. У цьому ряді одним з перших стоїть ім'я відомої української оперної співачки, уродженки західноподільського краю – Іванни Синенької-Іваницької. Вона все своє творче життя саомвіддано служила українському вокальному мистецтву, примножувала його здобутки не лише в Україні, але й далеко поза її межами.

На жаль, до нашого часу творча постать І.Синенької-Іваницької недостатньо висвітлена українськими дослідниками. Це в першу чергу було пов'язано з об'єктивними причинами: ідеологічною несумісністю співачки з тоталітарним комуністичним режимом. Хоча в період активного концертування, її співом захоплювалися, а також часто висловлювали свої думки з цього приводу на шпальтах періодики відомі музиканти та науковці: С.Людкевич, В.Барвінський, Б.Кудрик, Ю.Булка, П.Медведик та ін. Останнім часом її ім'я можна зустріти в українській та зарубіжній довідниковій літературі, але ця інформація є доволі обмеженою та лімітованою.

Мета статті – висвітлити біографічні дані та етапи творчої діяльності відомої української оперної та камерної співачки європейського рівня Іванни Синенької-Іваницької та визначити її роль у контексті галицького вокального виконавства.

Вокально-мистецький рух Західного Поділля XIX – початку XX століть репрезентований десятками імен, які немало прислужилися для становлення музичної культури цього регіону і заслуговують на детальне вивчення та аналіз їхньої творчості.

Одне із таких імен – ім'я оперної та концертно-камерної співачки (ліричне сопрано) Іванни Синенької-Іваницької.

Іванна Синенька народилася 24 липня 1897 року в селі Великі Чорнокінці (тепер село Чорнокінці) Чортківського району Тернопільської області, в родині сільських інтелігентів (батько працював директором сільської школи, а мати – вчителькою, вона мала від природи чудовий голос і з дитинства мріяла про кар'єру співачки. Вже в ранньому дитинстві у неї вияскравилися вокальні здібності і потяг до концертних виступів.